

Tarján Tamás

Szemmagasságban

II.

(A kétséges állapot könyve) Nem kell ahhoz irodalmárnak lenni, hogy észrevegyük: a közelmúltban az epika körén belül mind nagyobb jelentőségre tett szert a naplóforma. A jó egy évtizeddel ezelőtt Kornis Mihály által kezdeményezett, sokak írta, akkor még félig sem legális *A Napló* szemelvényes, megkésett, de dokumentumértékű publikálása éppúgy e műfajra irányította a figyelmet, mint az *Alföld* című folyóirat 1991. augusztusi "napló-száma". Bár a debreceni szerkesztők nem vesztegettek szót a tematikus összeállítás indoklására, *Pomogáts Béla* tanulmányából – *Magánbeszéd közügyben* – kitetszhetett, miért hozott vérfrissítést a (mostanában egyébként elég szapora pulzusú) hazai prózába ez a beszédmód: a napló "mintegy önálló elbeszélő műfajjává lépett elő, nem kis részben annak a posztmodern »paradigmaváltásnak« a következtében, amely új írói szemléletet, új irodalomfelfogást, új ízlést és új stílusformákat hozott. A posztmodern irodalom

általában – a narrációval szemben – előnyben részesíti a reflexiót, nagy szerepet ad a személyiség belső történetének, és igen fontosnak tekint a kulturális örökség és a hagyományok érzékeny, egyszerűsrimd alkotó szellemű befogadását... Az az »új érzékenység«, amely a posztmodern szellemiséget kifejező epikai művek fontos sajátossága, igen alkalmas elbeszélő formát talál a kitüntetett módon személyes naplóformában." E tömör prózapoétikai alapvetésnek tökéletesen megfelel például *Tandori Dezső* szinte kizárólagosan "naplózó"-vá lett epikai (és lírai!) életműve, amelyben valamennyi kötet aprólékos naplónak, és minden újabb munka egyben a korábbi naplók naplójának is fölfogható: a "napló-naplója-napló" típusú íraskényszer, íraskötelezettség nem grafo-, hanem *etikománia* – a szünet nélküli kontrollált és minden ízében regisztrált élet erkölcsi visszofutása. (Más kérdés, hogy a *sárlattelenség* szükségszerű tényéből milyen formaelvi

gondok származnak Tandorinál, s miféle szakmai huszárvágásokkal keveredik ki a maga támasztotta szépírói kalamajkákból – hogy rögvest még kuszább és kilátástalább, tehát annál *ígéretesebb* szövevény közepén találja magát.)

Amily szép számmal akadnak posztmodern típusú naplók kortárs irodalmunkban, akként tartja pozícióit az évszázados tradíciókra visszatekintő, manipulálatlan – mondhatni premodern – valamismód. *Fodor András* vaskos naplókötetei vagy *Hubay Miklós* ezemiyi följegyzése ehhez a hagyományhoz igazodik (noha a beszámolót, a kommentárt és a summát más-más arányban, és eltérő művészi fokon elegyítve).

"Régi stílusú" napló ILLYÉS GYULA naplója is, a NAPLÓJEGYZETEK folyama, amely a legfrissebb, ötödik kötetben az 1975/76-os esztendő eseményszigetait öleli körül. Ebből s az eddigiekből is kiviláglott, hogy a krónikás egyértelműen számot vetett a (halála utáni)

publikálás lehetőségével, jobbra a nyilvánosságnak szánta észleleteit - ám komponált-ságra csak bizonyos mértékig törekedett. A házi használatú jegyzetelésen és a spontán előszón túl, viszont az életrajzi éntől teljesen elszakított, szuverén epikán még innen fogalmazódtak mondatai. Kissé olyanformán, hogy a pusztai ősök róhatták a Biblia vagy a kalendárium utolsó tiszta lapjára a természeti és családi eseményeket.

Milyen közel van még, s milyen messze már ez a mindössze másfél évtizeddel ezelőtti két esztendő! Akkor még kaján örömmel sejthette Illyés, hogy az alkalmilag összeütött hagymás-sonkás rántottát, az egy szem paradicsomot és az egy pohár vörösbort a hétfői tévé-adás-szünet kegyelme, csöndje avathatta fejedelmi vacsorává... Akkor még – mindjárt a legelső lapon – beleegyező hallgatással fogadhatta barátja zord jóslatát: "A kapitalizmusban gyógyíthatatlanul dúl a rák, a tünetek már akutan veszélyes bajra mutatnak. A termelés költségét és a termelő fokozódó igényét az eddigi gyakorlattal képtelenség egyensúlyban tartani, óriási beavatkozások nélkül. Erre pedig képtelen – épp a szervezkedő széthúzás miatt – a mai rendszerük." Ugyanilyen passzív megértésre talált *Aczél György* 1976 nyárutói

itáliai tapasztalása: "...elkerülhetetlen lesz a kommuniztác számára a hatalom átvétele. De milyen veszélyes vizsgálata lesz. Az életszínvonal süllyedése bizonyos (annyi lesz az ellenkezés); az államrendfönntartó erőt fokozni kell (ugyancsak az esetleges tetteles ellenkezés miatt.) S mennyi lesz a tolavtó, használhatatlan stréber, a kerékkötő, mert cselekvésre szabadtul eszmemegezállt." Ha másban nem is, az utolsó állításban rengeteg az igazság - a naplóíró Illyés azonban nem politikai, közgazdasági élelátásával túnt ki. Annál inkább azon kifogyhatatlan képeességével, hogy hol abszolút tudású klinikai professzor-ként, hol a tévedhetetlen ösztönök vezérelte hályogkóvácsként diagnosztizálta, ismerte föl a szülőháza "akutan veszélyes bajainak" jónéhányát, s igyekezett gyógyírt lelteni rájuk az írott, kimondott szó nagyonis véges varázse-rejében. Ahányszor s ahol csak javítani akart a dolgok állásán, mindig a morális és a bölcselői készítés együttese – vagyis az érzelmi elemmel szövetkező gondolati elem – vezette. Közismert többek között, amit e kötet is tanúsít: létfontosságú volt számára az egészséges, büszke, derús magyarságtudat ápolása, a sokak által vaktában előkapkodott "nacionalizmus" szó (és vád) történelmi horderejének,

mai jelentéskörének, realisan fenyegető veszélyeinek tisztázása és megértése. A monumentális eszmék felleges égboltja alatt gyakran fölseződő egyszál ember vívta harcait: "Viszonyomat a világhoz végre úgy tapinthatom, ujjbeggyel, akár a paraszat és jeget. A kezdet az volt, hogy rá akartam venni valami (szertintem) jóra az emberi (az értelmesnek mutatkozó) világot. Illetve valami (számára) jogosat kívántam tőle. Ha nem engedelmeskedett, természetserűen merült föl bennem, hogy neveljem, kezeljem, büntessem. Ezt a hajlamot, mikor vele szemben hatástalan maradt, magam ellen alkalmaztam. Hogy legalább azt kielégítem? Fokozta a rendellenes utat, hogy ez az ellenem fordított büntetéssem egy esetben mégis hatott: anyámon át. A szenvedésemet még kevésbé bírta, mint én. Így érkeztem végül ezen a szép hajón idáig, hogy most, hacsak hangosan kell közölnöm a világgal a szerintem való jó, vagy helyeset, a büntető fájdalom máris a hátamba nyilallik, s ha csak ötpernyi autóbuzskéséssel ellenkezik velem a világ: szívdobogás és fuldoklás. Úgy igaz: a jóra, jogosra hajlamos szív öli – az emberiség helyett – az embert."

Mi minden fért ebbe a két esztendőbe? Kihagyásosan sorolva a gyászszín és a meg-

nyugtatóbb koloritú történeteket: meghalt *Németh László*, összeült az MSZMP XI. kongresszusa, Illyés átdolgozta a *Bánk bánt* és megalakított vagy eltervelt más színműveket, elhunyt *Simon István*, el *Lengyel József* is, lezajlott a költő vitája az *Élet és Irodalommal*, *Népszabadság*-, *Magyar Nemzet*- és rádióbeli megszólalásai csorbítatlanságáért kemény – nem is mindig eredményes – csatát kellett folytatnia, betegségek és halálfélelmek látogatták, megszületett az unokája. Tavasz, nyár, ősz, tél rendre hozta a maga tennivalóit, kötelezettségeit Budára vagy Tihanyba; hozott ajándékot és hajtott be penitenciát.

Illyés korábban tíz-tizenöt év alatt sem írt annyit naplójába, mint 1973/74, majd 1975/76 huszonnégy hónapjában. Az idő előrehaladtával mind uralkodóbb műfaj lett a napló, mind gyakrabban vált hajnali vagy esti penzumává az életjegyzetelés. „Mellemtéve a papírt, és szinte az orrom előtt jártatom merőlegesen a tollam, mert csak így fog” – olvassuk a beszámolót. A fekvé-írás kényelmetlenségénél van feszélyezőbb is: – „Ha Flóra elmegy előttem, abbahagyom az írást. Máig röstelkedés fog el, ha bárki jelenlétében kell »irodalmi« írnom. Mintha kiderülne (olyasmi), hogy a Múzsza nem sug, hanem én találok ki, ami

pedig csakis ihlettel mehetne. (Mihelyt kész, odaadom neki gépelni.)” A válogató, szerkesztő, sajtó alá rendező *Illyés Gyuláné* és *Illyés Mária* a mennyiség szeszélyének, parancsának engedelmességek, amikor a két év termését összefűzték, de megérezték azt is, hogy az anyag éppen így tömörödik. Rendet, zártnak tűnő szerkezetet ad a könyvnek, hogy benne *Németh László* végső betegeskedése, majd halála az első súlyos élmény; a szövegbe illesztett huszonnégy cikk közül a harmadik a *Németh László ravatalánál*. Mikor pedig lepereg a két év homokórája, a majdhogynem utolsó bejegyzés a hányatott sorsú rádióelőadáshoz kapcsolódik, s utolsó cikként ennek textusát (*Németh Lászlóról*) kapjuk. Némiképp ettől a „vezérmotívumtól”, a barát és fegyvertárs *Németh László* állandó jelenlététől diktálva vonul végig a kötetben a nagy egyéniségek értő, féltékenység nélküli megbecsülése, a maradandó életművek és kiemelkedő alkotások szeretete és az olvasók előtti „érdekképviselése”. Illyés általában azzal nyitja rá a szemét a becses irodalmi portékákra, hogy meggyőzően elősorolja, ő mit köszönhetett ennek vagy annak. Mint a legjobb esszéistáknál – írjanak bár sok tucat oldalt ugyanarról a tárgyról -, nála is dúskál a szöveg velős,

aforisztikus fordulatokban. Az olvasásszomjéről például így beszél: „A jó verseskönyv olyan módon kiolvashatatlan, mint a szótár. De hát a fölütésükre milyen nem tudás készlet is bennünket? Mikor már elolvastuk, akkor tudjuk meg: akkor ismerünk meg valami addig nem ismertet.” A humorral érzett aforizmák néha bokrosan nőnek („Oly farkas, hogy a nevetésének a csengő részét is visszatartja magának; éppen csak vigyorgog, azt is rozsdásan.”; „Őnző a nézését is pazarolni.”; „Ha megdicsér valakit, X. azt érzi, hogy értéket adott, amiért jár neki valami. De ha valakinek rosszat mond a szemébe, azért is jutalmat vár, hisz az is került neki valamibe” stb.). Olykor műelemzés-adalék egy-két sor is: „A képzavar néha – kellő világításban - hatásosabb költői elem lehet, mint a tiszta vonalvezetésű kép. Szürrealizmust közelíthet... Az idő vasfoga, amely valami vagy valaki fölött elrepül, nagyjából olyan szárnyakat üzemeltet, mint az a nikkelszamovár, amely Kassák feje fölött repült el.” (Vajon nevetett-e egy kicsit befelé Illyés, gondolván: az iménti állítást meg is lehetne fordítani...)

Tekintélyes helyet foglalnak el azok a vitákkal, hosszúságú beszélgetésekkel fűszerezett vendéglátások, melyeket holtában oly sokan vetnek

a költő szemére. Estebédek, kvaterkázások Aczél Györgyekkel, eszmecserek – inkább kis, mint nagy ügyekben – Vas Zoltánnal, sűrű szomszédolás Juhász Ferencsel. Illyés becsületére válik, hogy ezekről az együttlétekről szólva nem mérlegelte az utókor várható vagy nem várható ítéletét, egyszerűen papírra vetette saját benyomásait, a hallottakat – bárki volt is a vendége. Legföljebb annyit jegyez meg egyhelyütt Aczél-lal kapcsolatban: “Bár ne volna miniszter! Meghittebb lenne lassanként köztünk a hang.” Kommentár nélkül kerül szomszédos lapra – egy nap eseményeként – a *Forrás* egyik számának (benne a tervek szerint Illyés egyik okfejtésének) betiltása (“Pártközponti szinten állították le az ügyet...” – csikorgatja a fogát a levélben hírt adó Hatvani Dániel), és Aczél lányának megható hangulatú esküvője. Kommentár nélkül? Annyit azért odaír Illyés, pontosan tudva saját “írófejedelemsége” határait: “...én hova írhatok teljes részletességgel?” – mármint panaszos levelet a cenzúrázás, betiltás, bezúzás ellen. Máskor ő a vendég, Déry a házigazda, s a villanásnyi “keskenyfilm” láttán hápoghatunk: az agg Déry “nem bírta” Csoórit (Juhászt “még kevésbé”), Illyés viszont a *Nők Lapjában*, ráadásul a ma negyedvonalbelinek

titulált, egykori KB-tagként számon (nem) tartott *Garai Gábertól* talált “hibátlan” verset. *Rényi Péter*nek odasúhant egyet, de magában – vagyis: az olvasó színe előtt – bocsánatot kér tőle, amiért nem futotta át bőségesen dedikált könyvét, sőt el is feledkezett a kötetről. Lehet: sokan valamiféle “igazságosztogatást” várnának kedves költőjüktől, Illyéstől. Lehet: mások ezekben a mozaikokban is a költő túlzott hajlékonyságának, toleranciájának bizonyosságát fogják látni. Számomra mindez nem egyéb, mint a korrigálatlan, őszinte napló egy-egy tartózkodó bejegyzése.

A naplóíró inkább barátságosságot tanúsított legtöbb vendége, felebarátja iránt, mintsem barátságot. Ezzel az érzéssel Némethet ajándékozta meg, valamint dramaturgmunkatársát, *Czimer Józsefet* (a könyv egyik leggyakrabban fölbukkanó szereplőjét: Illyés megfeszített munkájának tanúját és katalizálóját) tüntette ki. A társas érzületekben, kapcsolatokban kettősség mutatkozik: mintha a hetvenhárom-hetvennégy éves férfi szívesen elegeedett volna művészbáratai, a lányánálvejjénél megforduló fiatal értelmiségiek, vagy az egyszerű vidéki emberek társaságába, de mindjárt húzódott is volna vissza a maga egyszemélyes birodalmába. Ez csak a Flóra-

val való, eltéphetetlenül szoros kötésű férj-feleség viszonyra nézvést nem érvényes (illetve csak annyiban, hogy még előtte is “titok” a végül persze az ő kezeire bízott írás).

Az elmúlás árnyéka rátelepedett a naplóra. Egy nagy földéző erővel, részletesen ábrázolt gyulai kiruccanás (premier) éppúgy “kétséges egészségi állapotban” találta a költőt, mint az 1975-ös, 1976-os esztendő majdnem valamennyi napja. Sűrűsödtek a kórházban, kivizsgáláson vagy pihentetéssel töltött napok. “Ismételhessem meg a mondást – Molnár Ferencét? –: magához szólított az Úr, de én nem mentem. Nem egyszer szólított engem is, de csak nem mentem én se, s így mintha valami új eszmecsere kezdett volna alakulni köztünk” – ütötte el tréfás komolysággal a szorongást. Jöttek a “zuhanásszerű kifáradások”, naponta tette föl zaklató kérdéseit a halállal való “illegitim viszony”. Kezdődött “a végrendelet írása” – egyelőre azzal a szándékkal, hogy ki-gyomlálja művei pontatlanságait, pongyolaságait (“A sok fel, fent, megett e betűjét ö-re javítani mindenütt...”) A főgondolatok is hozzárendelődtek a testamentumhoz – testamentummá lettek: “A Végrendelethez. – Akik megkönnyeznének, megvigasztalódhatnak azzal: halálom kö-

zeledtét elég tárgyilagosan (nem közönnel) tudtam nézni (most még). Látom a tisztelgőkön (a kötelező tisztelgéssel) máris vasalt ruhákat, kézben függő kalapokat, melyek úgy készek már sírba tenni, hogy fölöttem végleg megfordítsák a »népies szelleműek« címerét. Nem, vagy csak alig sejtve, hogy e buzgalmuknak motorja alapján (céljában) az, hogy az egész magyar nép sajátos szellemét fordítsák arccal a földnek, azt a nemzetit, melyet ők nacionalistának vélnék érezni; agresszív nacionalistának (nem más nemzet érdekei, hanem csak az ő érdekeik ellen).” Az *Őszinteség* és az *arányok* problémájáról itt nem, beszólt cikkei néhányában annál inkább megemlékezik Illyés (többek között: *Lehet-e a népnak művészete?*; *A provincializmus felé, előre!*; *A lángelme neveltetése*).

A minden betűt javító gondosságból a szép *Napló-jegyzetek*-sorozat ezen ötödik kötete még kért volna egy keveset. Akár Illyés névírásait, adatbeli vétéseit szentesítették (jegyzetek nélkül), akár a nyomda ördögét engedték a korrektúra közelébe, mindenképp zavaró egy-két elírás. Továbbra is megoldatlan a különféle szövegek (jegyzetek és cikkek) címekkel, tipográfiával történő következetes és világos elkülönítése. Az író nézetei közül helyen-

kénti tudományellenessége sarkallna vitára (indokolatlan vehemenciával, körültekintés nélkül esett neki például a tudományos kutatóknak, azonosítva őket a bürokráciával), s Ady vélt "humortalanságával" szemben is lenne érvünk.

De kit érdekelnének hibátlan emberek hibátlan naplói? Illyés egy percig sem tetszelgett önnön tökéletességének csalképében. Az élet tökélye izgatta, nem a személyé: egy lépéssel – egy jelzővel, egy metaforával, egy finomító zárójellel, egy lehigasztó gondolatjel-párral – közelebb hozzá!

Gyűlik a kétség a személyes és a történelmi sorsban is a könyv lapjain. Biztatást az unoka közelsége ad ("Ha itthon lesz az újszülött, azt fogom érezni, hogy egy óra megindul a házban"), végül pedig 1976 "békebeli Szilvesztere", a korhelyeves mellett újévi nyugalom, a "növekvő reménykedés, hogy mégis összeáll egészséges nemzetté a magyar anyanyelvűség".

Kétség és megnyugvás aránya a majdnem hatszáz oldalon: mondjuk negyven az egyhez, az előbbi javára. Ha belegondolunk: nem is olyan rossz arány ez - igaz, mindig a költői habitus, lelkiület segített, ha kellett...

*

(Az el-elejtett bot) Aki kézbeveszi KARINTHY FERENC új elegyes kötetét, mely a STAFÉTA címet kapta, megtudhatja, hogy az a bizonyos vasfog, az idő vasfoga a fősorakozott katonák feje fölött repült el, legalábbis G.Gy. m. kir. miniszterelnöknek 1935-ben, a Vérmezőn rendezett bajtársi találkozón tett kijelentése szerint. Egy lappal odébb azt a híres rádiós bakit olvashatni, miszerint "Most Tarjáni Tóth Ida cimbolázik; javítom: Cimbalmi Tóth Ida tarjánózik." Én – Illyéssel szólva, bárha nem verseskötetről – valóban megismertem valami eddig nem ismertet, amire pedig szükségem lehet: a *tarjánózás* fogalmát. (Számomra egyáltalán nem mellékes szubjektív mozzanat. Tarjáni Tóth Ida cimbalomművésznő egyik fia osztálytársam volt a gimnáziumban.)

A fentieket *Egy nyelvbúvár jegyzőkönyvéből* szemelgettem. E kis gyűjtemény nem áll távol a naplóíró jegyzetelgetéstől – s bizvást mondhatni is, hogy a *Staféta* a napló egy változatát testesíti meg. Emlékek törnek felszínre, egy-egy hajdani kópéság, bemondás némi helyszínrajzzal és érzelmi körítéssel önálló novellácskává lesz, a sok ez-az (*bicikliző tigris* most nincs köztük) elrendezése pedig világegészlet, vagy legalábbis gazdag életgészlet

sejtet. Akivel ennyi minden történt, aki ennyi embert ismert, akinek ennyi csavarított szó és mondat eszébe jutott, aki ily fáradhatatlan a tréfacsinálásban, az nyilván tiszter ennyit is átélt, lényegében minden figurának a veséjébe lát, artistamutatványokra képes a nyelvvel, és hetvenedik születésnapján túl is borsot tör felebarátainak orra alá.

Mindez igaz, kapott is már a kötet olyan elismerő kritikát, amelyben csak ez fejeződött ki. A könyv végigolvasása utáni első percek azonban sokkal kellemetlenebb fölismerést tartogatnak: elképesztő az a szertelenség és szerkesztetlenség, az a *megíratlanság*, ami e szakmákkal szétzilálja. Karinthy mesél, mesél első lendületből (vagy épp a már sokszor meséltet meséli lendület nélkül), s amit kidob magából az írógép, azon nem is változtat. Ha mégis változtatott, s ezek nem a "piszkozati", hanem a tisztázati oldalak – annál rosszabb. Aki a kis formákban – az elbeszélésben, az egyfelvonásosban, a karcolatban – a fölépítés biztos kezű mesterének mutatkozott évtizedeken át, most csak összehordta, fölhalmozta anyagát. Könnyedebb hasonlattal élve: szélnek cserzettette a papírlapokat, noha nyilván kecses sárkányt akart eregetni. Csakhogy ez zsinég – és némi

konstruáló munka nélkül nem megy. Nem gondolhatunk másra: Karinthy Ferencnek betegeskedései közepette, vagy a világ dolgain fölmérgelődve nem volt kedve kerekbre formálni ezeket az írásokat.

A kidolgozatlanság csupán a műegészekre vonatkozik. Számos részlet – ha nem kezdi ki elcsépelet fordulat, poénismételgetés –, számos epizód remek. Mindjárt a nyitó írás, a *Major Tamást* középpontba – nemegyszer pellengrére – állító terjedelmes emlékezés bővelkedik pazar megfigyelésekben, akár a démoni színművésznél, akár a Nemzeti Színház hajdani mindennapjainál, akár Rákosi elvtárs feszélyező közelében időz a novella. Sajna, struktúrája ennek sincs. Deklarálja, hogy nem Majorról akar beszélni, ám róla beszél, róla sem eleget, viszont néha olyasmit is, amiből becsületsértési per lehetne; amit pedig Rákosiról elbeszél, az nem ide tartozik – azaz itt két nagyformátumú elbeszélésnek indult torzó nem tartozik össze.

A részletek csiszoltsága kiváltképp érvényesül, ha a részletek önállósítják magukat. Ez úgy lehetséges, hogy Karinthy – Örkény nyomán – ha nem is egyperces, de amolyan tizenkét, tizenhat másodperces novellinákat, párbeszédecskéket vet gyakran pa-

pírra. A túlvilágra költözött jóbarát egy kis jóindulattal háromnegyedet, gyenge négyest is adhatna például az *Angol tea* című egyoldalas dialógusra. Örkény és Karinthy bajtársias rivalizálása, egymást ugratása, cimborasága egyébként a legszebb a könyvben. Ahogy ellopkodják-visszalopkodják egymás könyvtárából saját sematikus műveik dedikált példányait... Ahogy *Istvan Erkeny* közbenjár Jekatyerina Furceva asszonyonál, K.F. *Gellérthegyi álmok* című színdarabjának zavartalan szovjetúnióbeli bemutatása érdekében, amely "arról szól ugyanis, hogy miközben a Vörös Hadsereg véres harcot vívott fővárosunk felszabadításáért, az itt élő magyar fiatalok milyen jól mulattak, ugráltak, viccelődtek, előre sejtven a rájuk váró boldogabb időköt..." Cserébe K. F. amerikai nexusait veti latba, *goldwynmayerék* figyelmébe ajánlva Mr. Örkénynek a sztálini műszakot analizáló, megfilmesítésért kiáltó regényét.

Az értelmiségi szuperviccek sokmenetes csatájának adok-kapokja: finom, művészi munka, kölcsönös jellemismereten, ironián és önironián nyugvó – dehogyan: soha el nem nyugvó! – párharc. Ez a sok csíny az életben valószínűleg jobb, későbbi novella lehetett, mint amilyen eleven élet ez a megírt novellában.

Az *Oh, azok a szép idők* és a többi idevágó írás azt is fölfe-di, hogy az íróember ugyan rátartian büszke az íróságára, ám szabadulni is szeretne az “élettől idegen”, íróasztalhoz láncoló, tollszáremelgető mesterségtől. Persze úgy, hogy azért a szabadulás is stílusban: a saját verhetetlen, fölülmúlhatatlan stílusában maradjon...

Nem minden balcsapott ilyen elegáns. Karinthy föl-idézi az övön aluli ütéseket is. A kifejezés annyiban helyénvaló, hogy a *Joli* nem hagy kétséget, hová és mit vitt be egykori kis cselédlányuknak, hogyan adta át a ringet az ugyancsak fölserkent Devecseri Gábornak (“Ily mocsok fráterek voltunk – vagy ilyen szertelen fiatalok?”), és miért követte el “élete legsúlyosabb gazzettét”, egy kis intellektuális fecseley és mókázás remé-

nyében faképnél hagyva sze-gény kis ízléstelenül öltözött, csipkés harisnyakötőjét elég-gé célszerűtlenül a selyem bugyija fölött hordó Jolit. Ezek a se le, se meg nem tagadott régi históriák (ide vehetjük például a *Ping-pong*ot is) érthetővé teszik, hogy Karinthy-nál fölerősödött a megbocsátás gesztusa. “Ma már, öregedő fejjel a megbocsátás, a megértés vált bölcséleti alaptételem-mé” – tudatta Örkénnyel; igaz, félkomolyan: “Kívánom tehát, hogy ha nekünk, mind-ünknek, csupán egy felsza-badító Szovjetuniónk van, egye fene, legyen Neked ket-tő.” Aki tud megbocsátani, maga is remélhet megbocsá-tást. Hisz – félkomolyan – óhajtja is.

A kötet végén, a *Dialó-gus*-ciklusban felszínesebb és mélyebb interjúk váltogatják

egymást. Az édesapa alakja, s vele a családi múlt, a *Nyugat* körüli irodalmi kapcsolatok fölbukkanása értelmezi a fé-lig Frigyes Karinthy-t, félig Ferenc Karinthy-t ábrázoló, szellemes címlapot, és a *Sta-féta* címet is. Nemcsak jobb-rosszabb kisprózák futkorász-nak itt egymás nyomában, el-elejtve a váltóbotot, kibillen-ve a stílusból, elvértve a célt, hanem a múlt mint őrizőt, le-tételeményest, folytatót szólítja meg az utódot. Karinthy ezt a szerepet, sőt küldetést mindig méltósággal, szellemes fö-lénnel, józan öntudattal vi-selte. Ezek az erényei nyilván nem hagyták úgy faképnél őt, mint ő Jolit. Nem kötelező optimizmusból, sokkal in-kább az eddigi időeredmé-nyek ismeretében remélem úgy: ez a *Staféta* csak beme-legítés volt, s jön majd az iga-zi, a megváltó váltó.